

До спеціалізованої вченої ради
Д 71.831.02 Подільського державного
аграрно-технічного університету

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата економічних наук, доцента
Волощук Юлії Олександрівни на дисертаційну роботу **Лемещенко Наталії
Миколаївни** на тему: «**Інституційне забезпечення сталого розвитку
сільськогосподарських підприємств**» подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та
управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дослідження та зв'язок з науковими програмами, планами та темами

Забезпечення сталого розвитку та входження в цей процес України передбачає розвиток економіки на умовах узгодження економічних, соціальних та екологічних цілей. Функціонування підприємств аграрної сфери відповідно за принципами сталого розвитку вимагає переходу на якісно інший підхід на основі запровадження системи принципових підходів до суспільної діяльності. Прагнення до збільшення прибутків та підвищення рентабельності за будь-яких умов при традиційному аграрному виробництві призвели до погіршення якості продуктів харчування та суттєвого погіршення стану навколишнього середовища. Вирішення цих проблем потребує формування та визначення основних складових механізму забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств на рівні розвинених країн.

Вивчення проблем сталого розвитку підприємств аграрної сфери може мінімізувати вплив процесів глобалізації, дозволить забезпечити зростання ефективності виробництва та охорону навколишнього середовища. Такий розвиток повинен забезпечувати оптимальне використання наявних ресурсів за умов модернізації економічної діяльності загалом при суттєвому розвитку соціальної складової. Враховуючи це, наукова робота Лемещенко Наталії Миколаївни сприяє вирішенню актуальної проблеми обґрунтування напрямів сталого розвитку сільськогосподарських підприємств.

Актуальність та практична цінність зазначеної теми дослідження підтверджено її виконанням відповідно до плану науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва за темою: «Теоретико-методичні та прикладні засади соціально-економічного розвитку аграрної сфери

економіки України в умовах глобалізації», у межах якої здобувачем було обґрунтовано напрями сталого розвитку сільськогосподарських підприємств Черкаської області, а також сформовано шляхи вдосконалення інституційного забезпечення такого розвитку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і пропозицій, які сформульовано у дисертаційній роботі Лемещенко Наталії Миколаївни підтверджено значною інформаційною базою за темою дослідження, зокрема це дані Державної служби статистики України, матеріали та документи міністерств та відомств України, публікації наукового характеру, інформація мережі Інтернет, матеріали наукових установ, особисті дослідження автора тощо.

Обґрунтованість зазначених в роботі положень, висновків та рекомендацій, також підтверджено використанням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, таких як методи: абстрактно-логічний, індукції та дедукції (для теоретичного узагальнення понятійно-категоріального апарату сталого розвитку підприємств та формулювання висновків); історико-економічний (для вивчення еволюційних етапів розвитку інституціоналізму); економіко-статистичні (для аналізу сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, для вивчення взаємозв'язків між складовими потенціалу); аналізу рядів динаміки (для вивчення тенденцій сталого розвитку підприємств у розрізі складових); кореляційно-регресійний (для визначення ступеню впливу факторів на об'єкт дослідження); монографічний; таксономічний та інші.

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладений на 164 сторінках комп'ютерного тексту. Список використаних джерел включає 166 найменування.

Зміст дисертації і відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота характеризується логічною та послідовною побудовою. Зміст розділів дисертаційної роботи відповідає поставленій меті та визначеним завданням.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-концептуальні

аспекти інституційного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств» визначено сутність поняття «розвиток», «сталий розвиток», представлено економічний механізм розвитку сільськогосподарського підприємства, на основі пропонованої системи інституцій та окреслено методичні підходи дослідження сталого розвитку сільськогосподарських підприємств на основі таксономічного аналізу.

Другий розділ дослідження «Діагностика сталого розвитку сільськогосподарських підприємств» присвячено оцінці наявного економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств, аналізу показників розвитку підприємств Черкаської області та аналізу їх екологічного стану. Тут також проведено оцінку соціального розвитку сільськогосподарських підприємств регіону з представленням програми «Розвиток людського капіталу».

В третьому розділі роботи «Стратегічні орієнтири сталого розвитку сільськогосподарських підприємств» здійснено прогнозування перспектив сталого розвитку аграрних підприємств з визначенням інтегрального показника сталого розвитку сільськогосподарських підприємств області, визначено роль держави при формуванні інституційного забезпечення сталого розвитку підприємств аграрної сфери на основі вивчення рівня державної підтримки підприємств галузі. Представлено напрями диверсифікації сільськогосподарського виробництва і обґрунтовано пропозиції створення біоенергетичних кооперативів на базі сільськогосподарських підприємств Черкаської області.

Автореферат за своєю структурою та оформленням відповідає вимогам МОН України. Його зміст ідентичний основним науковим положенням дисертаційної роботи, розкриває її основні наукові положення. Структура дисертації узгоджується із її назвою, метою та завданнями.

Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації та повнота викладу результатів дослідження у наукових працях

Наукова новизна результатів дослідження Лемещенко Н. М. пов'язана із обґрунтуванням теоретичних положень, методичних та прикладних підходів до формування і подальшої реалізації представлених напрямів сталого розвитку сільськогосподарських підприємств шляхом удосконалення його інституційного забезпечення. Основними науковими результатами, що характеризують наукову новизну можна назвати:

удосконалений автором понятійно-категоріальний апарат визначення поняття «сталий розвиток сільськогосподарських підприємств», який автор визначає як процес незворотних, цілеспрямованих та закономірних якісно-кількісних змін господарської системи підприємства як позитивного, так і негативного напрямку під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища з метою гармонійного розвитку їх економічної, екологічної та соціальної сфер. (п. 1.2, с. 47);

удосконалений автором методичний інструментарій діагностики сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, який пропонується оцінювати через впровадження системи індикаторів показників розвитку економічної, екологічної та соціальної сфер регіону, які взаємопов'язані між собою та можуть бути стимуляторами та дестимуляторами сталого розвитку – п. 1.3 (с. 61-63) та п. 3.1 (с. 129-132) та розвинуті на цій основі науково-практичні підходи до проведення таксономічного аналізу, які засновані на розрахунку загального коефіцієнта сталого розвитку сільськогосподарських підприємств та визначенні впливу на нього показників, що були сконцентровані в єдиний показник – п. 1.3 (с. 62-65) та п. 3.1 (с. 132-136);

удосконалену за критеріями формальності, галузі та ієрархічним рівнем класифікацію інститутів та інституцій сталого розвитку сільськогосподарських підприємств (с. 43-46);

визначені автором напрями диверсифікації сільськогосподарських підприємств в умовах сталого розвитку, серед яких виділяють розвиток біоенергетики на основі використання біомаси сільськогосподарських культур, що вирощуються підприємствами регіону та показники енергетичного і економічного потенціалів аграрних підприємств Черкаської області (п. 3.3 с. 149-151, с. 160-163);

розвитку набуло визначення особливостей впливу інституційних складових на сталий розвиток сільськогосподарських підприємств, де автором встановлено, що гармонійного розвитку суспільства можна досягнути через рівнозначний розвиток всіх векторів інституційного забезпечення під впливом різноманітних факторів на локальному, національному, глобальному та регіональному рівнях (с. 47-48).

Практичну цінність мають результати дослідження автора, які можуть бути використані у процесі надання методичної допомоги при моделюванні перспектив сталого розвитку сільськогосподарських підприємств та визначенні

основних напрямів диверсифікації діяльності, при розробці регіональних цільових програм енергетичного та економічного розвитку підприємств тощо.

Практична значущість результатів дослідження Лемещенко Н.М. підтверджені представленими довідками про їх впровадження у практичну діяльність органів державної та місцевої влади (Департаменту агропромислового розвитку Черкаської обласної державної адміністрації, управління агропромислового розвитку Уманської районної державної адміністрації Черкаської області), фермерського господарства «Агрофірма «Базис» Уманського району Черкаської області та Київського кооперативного інституту бізнесу і права.

Висновки та пропозиції автора повною мірою висвітлені у 15 наукових працях, з яких: 8 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття в міжнародному виданні та 6 публікацій апробаційного характеру.

Вказане дозволяє стверджувати, що положення, висновки та рекомендації представлені у дисертаційній роботі Лемещенко Н.М. вирішують конкретне наукове завдання поглиблення теоретичних положень та науково-методичних засад до обґрунтування напрямів сталого розвитку сільськогосподарських підприємств на засадах формування та удосконалення його інституційного забезпечення

Дискусійні положення та зауваження

Загалом оцінюючи дисертаційну роботу позитивно, необхідно все ж звернути увагу на певні недоліки та дискусійні моменти, зокрема:

1. В п. 1.1 с.26-27 автор пропонує визначення розвитку підприємства, як «...незворотні, цілеспрямовані та закономірно якісно-кількісні зміни господарської системи підприємства як позитивного, так і негативного напрямку під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища». Загалом погоджуюсь з даним твердженням, але за виключенням частини «негативний напрям», адже вважаю, що розвиток – це якісні зміни до вищого рівня, перехід від простого до складного, сходження від нижчого до вищого, адаптація до середовища, нарощування потенціалу. Вважаю, що процес змін за напрямом може бути і негативним, але тоді це не розвиток, а регрес, занепад. Це стосується і авторського визначення «сталий розвиток підприємства».

2. На рис. 1.1 (с. 34) автором представлено економічний механізм розвитку сільськогосподарського підприємства, де зазначено складові

економічного потенціалу та взаємозв'язок розвитку галузей, регіонів, економіки країни та світу, розвиток суспільства. Однак, розвиток людського потенціалу не знайшов відображення як складовий елемент механізму, а також не відображено інноваційний та інтелектуальний потенціал, як актуальні складові сучасного економічного потенціалу підприємства.

3. На с. 87 автор робить висновок про негативний вплив зменшення кількості техніки, що пов'язано із скрутним фінансовим становищем, на розвиток сільськогосподарських підприємств не підтверджуючи дане твердження цифровими даними та розрахунками. Проте, вже на с. 88-90 автор наводить інформацію про зростання економічних показників діяльності сільськогосподарських підприємств та рівня ефективності їх діяльності, стверджуючи про розвиток галузі, що суперечить першому твердженню автора.

4. В п. 3.1 автор наводить розрахунки інтегрального показника сталого розвитку аграрних підприємств на основі системи індикаторів сталого розвитку, представлених в додатках. Однак не визначає сутність такого інтегрального показника, формулу обчислення та методику його визначення на основі часткових інтегральних показників економічного, соціального та екологічного розвитку.

5. Аналізуючи розвиток людського потенціалу сільського населення Черкащини та рівень розвитку соціальної сфери (с. 109-120), автору доречно би було звернути увагу та дослідити рівень розвитку малого та середнього підприємництва в сільській місцевості, питання самозайнятості, що дозволило б глибше дослідити процеси розвитку соціальної складової сталого розвитку підприємств регіону. А також більше уваги приділити дослідженню складових соціальної інфраструктури, які автор наводить на с. 119.

6. Робота містить ряд стилістичних помилок, неточностей, статистичні дані та розрахунки з різним періодами дослідження.

Однак, наведені зауваження, які відносяться до окремих положень дисертаційної роботи, носять дискусійний характер та не знижують її наукової цінності і загалом не зменшують загальну позитивну оцінку дослідження.

Загальний висновок

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що дисертаційна робота «Інституційне забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств» є завершеним науковим дослідженням, що виконане на актуальну

тему і повною мірою вирішує поставлене наукове завдання. Зміст дисертаційного дослідження відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і практичні рекомендації є достовірними, обґрунтованими, характеризуються науковою новизною та практичною цінністю.

Враховуючи рівень наукової новизни, науково-теоретичну і практичну значущість, повноту апробації та викладу результатів дослідження у наукових працях, можна стверджувати, що дисертаційна робота відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами та доповненнями, а її автор, Лемещенко Наталія Миколаївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент
кафедри економіки, підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Подільського державного
аграрно-технічного університету

Ю. О. Волощук

ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Підпис Волощук Ю.О.
Свідчить С.С.
зав. канцелярією С.С.
20